

Прегледни рад

UDK 327.51:323.2(497.115)

DOI 10.7251/SVR1511051N

НЕКИ АСПЕКТИ СЕЦЕСИЈЕ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

Проф. др Радомир Нешковић¹

Радио-телевизија Републике Српске

Апстракт: Сецесија Косова и Метохије од Србије представља дуго-трајан процес плански постављен и стратегијски промишљен и синхронизован од свих политичких субјеката албанске етничке заједнице. Формална различитост у дјеловању није утицала на јединствени суштински циљ и усмјерење које Албанци имају од Призренске лоиге, па све до данашњих дана. Србија у оквиру Југославије није имала довољно уставних надлежности да рјешава питање Косова и Метохије нити је могла да обезбједи равноправност српске етничке заједнице на овом дијелу своје територије. Интереси Србије на Косову и Метохији у данашње вријеме могу се остваривати једино кроз јачање конституитвности Срба на Косову и Метохији и њиховој несметаној сарадњи са државом Србијом.

Кључне ријечи: *Косово и Метохија, сецесија, равноправност Срба, међународна заједница, уставни амандмани, бриселски разговори.*

Сецесија Косова и Метохије (у даљем тексту Космет) од Републике Србије реализовала се у једном дужем историјском процесу уз постепено легализовање појединих фаза.

Резолуцијом Земаљског вијећа Комунистичке партије Југославије из 1924. године успостављен је негативан однос према држави СХС и установљена идеологија о угњетеним нацијама у овој држави гдје су неки народи били „обесправљени због великосрпске хегемоније”. Борба против српске државности и Србије утемељена је као борба за права угњетених народа међу којима и Албанци.

Документима IV конгреса КПЈ у Дрездену 1928. године права угњетених нација и борба против *великосрпске хегемоније* су легализована као дио званичног партијског програма.

Комунистичка партија Југославије није дозволила током Другог свјетског рата да Космет буде под надлежношћу власти из Србије. Након рата *Обласна народна скупштина Космета* је јула

¹ Доктор политичких наука, ванредни професор, савјетник генералног директора Радио-телевизије Републике Српске

1945. Донијела одлуку да се прикључи Србији. Одлука је садржавала, жељу цијелокупног становништва области да буде прикључена федералној Србији” и била је противрјечна у два битна аспекта. Ако се Космет 1945. године прикључује Србији то значи да до тог датума није био у саставу Србије. Прикључење федералној Србији може да се поима на двосмислен начин, јер може бити прикључење Србији као њен федералној јединици у Југославији, али може бити и прикључење федерализованој Србији као њен конститутивни дио.

Одлуком *Националног комитета народног ослобођења Југославије* са Титом на челу, од 6. марта 1945. године српским избјеглицама забрањен је повратак на Космет. Било је то очигледно кршење људских права да се избјеглим Србима забрани повратак својим кућама с циљем да се измијени демографска структура становништва у корист Албанаца. Комунистичка партија је сматрала да је Краљевина Југославија на Космет оваквим насељавањем Срба и Црногораца мијењала етничку слику и да то може бити основа забране повратка избјеглим колонистима. Чињењица да су Албанци од 1876. до 1912. године са Космета протјерали око 150 000 Срба и Црногораца нису биле посено битне за Комунистичку партију, јер се национализам „угњетених” нација сматрао оправданим.

Косовско - метохијска област имала је статус аутономије од 1945. до 1963. године у оквиру Србије и Југославије. Уставом Југославије из 1963. године Космет је добио статус Самоуправне аутономне покрајине што је ојачало његов статус унутар Србије а тиме ослабило надлежности Србије над овом покрајином.

Космет је у пуном смислу ријечи постао конститутивни дио Социјалистичке Федеративне Републике Југославије Уставом од 1974. године. Након овог устава Космет и Војводина као покрајине у Србији постале су конститутивни дијелови Југославије, а истовремено су задржале и конститутивни статус унутар Србије. Противрјечност је произилазила из тадашње идеологије Савеза комуниста о *јаккој Југославији и слабој Србији*. Тим уставним рјешењима у Србији је створена немогућа организација државне власти непозната у теорији и пракси уставног права.² Космет је формално био у саставу Србије, али суштински то је била територија Србије под протекторатом Југославије. Србија није имала довољно уставних овлашћења на овом дијелу своје територије а, Југославија није имала политичку вољу да овај дио територије интегрише у састав Републике Србије.

Државна власт у Србији је уставним промјенама 1989. године редуковала статусе својих покрајина Космета и Војводине у намјери да разријешу дугогодишњу уставну противрјечност која је онемогућавала Републику Србију да нормално функционише као и остале

² О процесима албанског подржављења Космета аутор се бавио у тексту „*Косово и Метохија подржављење албанске етничности*“ часопис „Аргументи“ децембар 2007. године.

југословенске републике. Скупштина Србије је извршила уставне промјене 28. марта 1989. године и усвојила амандмане којима је укинута право вета покрајина у одлучивању и редукују овлаштења законодавне и извршно - управне власти. Неколико дана раније, 23. марта, Скупштина Космета је прихватила редукују своје надлежности уз *тијесну* већину и противљење албанских представника, тако да одлука није донесена двотрећинском већином. Србија је поменути уставним измјенама имала легитимни циљ да обезбједи интегритет федералне јединице и да отклони блокирајући механизам у функционисању власти које су имале покрајине. Проблем је настао у начину постизања наведеног циља, јер је Србија одабрала модел централизма који је био неадекватан за рјешење проблема Космета. Главни проблем Космета била је обесправљеност српске етничке заједнице на Космету и хегемонија албанске етничке заједнице, а на другом мјесту био је проблем уставног положаја Космета у уставном систему Србије и Југославије.

Државна власт Србије је у то вријеме државно питање препоставила питању статуса Срба на Космету, јер је била убијеђена да ће се кроз рјешавање државног питања Србије ријешити и питање равноправности Срба на Космету. Догађаји који су услједили демантовали су одрживост наведене политике, јер се након уставних амандмана обесправљеност Срба није ријешила. Други начин рјешавања равноправности Срба назахијевао је да се на уставан начин ојача статус ове етничке заједнице на Космету да она сама може остваривати своја права у оквиру Космета и у оквиру Србије.

Албанска етничка заједница у већини није признала и прихватила уставне промјене и почела је са паралелним политичким дјеловањем у стварању независне државе Косово. Скупштина Косова је 2. јула 1990. године једнострано прогласила *Републику Косово*, одвојену од Србије тражећи статус какав су већ имале друге републике у југословенској државној заједници. Скупштина Србије је Законом од 5. јула 1990. године укинула Скупштину и Извршно вијеће Косова, након чега је настао сукоб Албанаца и државних органа Србије (штрајкови, демонстрације, насиље...). Државна власт Србије пропустила је прилику да децентрализује простор Космета на албански и српски етнички дио и да се реформом институција на Космету измијени унутрашња структура власти у смислу да и Срби поред Албанаца постану конститутивни политички фактор. Србија није условила степен политичке и државне аутономије за Албанце са степеном политичких права Срба на Космету у институцијама Космета. Модел јачања српског државног ентитета унутар државности Космета и дефинисање конститутивности етничких заједница (српске и албанске) није искориштен, али он остаје као једина реална опција и у данашње вријеме.³

³ Процес стварања *Заједнице српских општина* на Космету као дијела *Бриселског споразума* државе Србије и представника Албанаца са Космета.

Дисолуцијом Југославије тумачењем *Бадинтерове* комисије⁴ из аспекта међународног права Космет и Војводина као покрајине остали су у саставу Републике Србије.⁵ Тумачење Бадинтерове комисије било је неповољно по стварање независне државе Косово, али исто тако и неповољно по стварање независних држава, Републике Српске Крајине на простору Хрватске и Републике Српске на простору Босне и Херцеговине. С обзиром на то да су Мишљења Бадинтерове комисије ишла у прилог државном и територијалном интегритету Србије настале су повољне околности да Србија децентрализује Космет ставрајућа два ентитета Албански и Српски. Нажалост, државно руководство Србије није искористило наведене околности вјерујући да ће дјеловањем централне власти Србије моћи успјешно ријешити све битне проблеме на Космету и претпостављајући државне интересе Србије националним интересима Срба на Космету. Погодне околности за рјешавање косметског проблема у периоду 1992 - 1996. године нису адекватно искориштене и сукоб између државе Србије и Албанаца са Космета настављен је током 1998. и 1999. године да би ескалирао оружаном сукобом НАТО пакта и Србије током 1999. године. С обзиром на то да уставно правна позиција Космета по унутрашњем и међународном праву није била повољна за стварање самосталне државе Косово, Албанцима је био потребан радикалнији сукоб са државом Србијом како би се дошло до нових околности за које су нужна нова рјешења. Ратом између Србије и НАТО пакта створене су сасвим нове околности које су Албанци искористили за процес стварања сопствене државе.⁶

Резолуција *Савјета безбједности* ОУН 1244 од 10. јуна 1999. године (*дан након потписивања Кумановског споразума између НАТО и Србије којим је окончан рат*) постала је нови међународни акт за рјешавање даљег статуса Космета. Србија је наведени акт прихватила и протумачила да се њиме гарантује територијални интегритет и суверенитет Србије на Космету и да ће ова покрајина имати аутономију унутар Србије. Резолуција садржи одредбу о суверенитету и територијалном интегритету Србије на Космету, али у релативизираној и промјенљивој форми *“поново потврђујући приврженост свих држава чланица суверенитету и територијалном интегритету СР Југославије и других држава региона, како је наведено у*

⁴ Вијеће министара ЕЕЗ је 27. 1991. године августа формирало арбитражну комисију од председника уставних судова: Француске, Њемачке, Италије, Шпаније и Белгије, председавао Роберт Бадинтер из Француске, па се тако у жаргону називала и ова Комисија.

⁵ *Мишљење бр. 3.* да републичке границе добијају статус државних граница, па републичка граница Србије постаје државна граница унутар које је Космет.

⁶ Албанци су клаузулу међународног јавног права *Rebus Sic Stantibus* (*суштинска измјена околности*) примијенили у контексту односа Космета и Србије и стварањем нових реалитета кроз оружану побуну, релативизовали тумачења *Бадинтерове* комисије о републичким границама као државним.

Хелсиншком документу и анексу 2, поново потврђујући апел из претходних резолуција за широку аутономију и суштинску самоуправу за Косово". (текст дијела Резолуције, основна полазишта). Савјет безбједности није донио одлуку гласањем као институција која гарантује територијални интегритет Србије и да је Косово унутар Србије. Савјет је *потврдио* да су све државе чланице у том тренутку привржене територијалном интегритету Србије и суштинској самоуправи за Косово унутар Србије. Уопште није дефинисано шта ће се догодити када чланице Савјета безбједности промијене своје ставове и не буду више привржене територијалном интегритету Србије. Ако је Савјет уважио приврженост својих чланица за територијални интегритет Србије као њихову суверену вољу, по истој логици може уважити и њихову промијењену суверену вољу. Наизглед се чини, да је Савјет безбједности гарантовао територијални интегритет Србије, а суштински је само уважио постојећу суверену вољу својих чланица као такву. Одредбе Резолуције 1244. о повлачењу војних и полицијских снага и да ће одређеном броју југословенског војног и цивилног особља бити дозвољен повратак на Косово јасно говоре да је Резолуцијом укинута сувереност и присуство државе Србије на простору Космета.

Такође, јасније би било када би у наведеном акту писало „*државне институције Србије на Косову су привремено суспендоване, њихову улогу преузимају међународне снаге безбједности док се не ријеша коначни статус Косова*". У наведеној хипотетичкој варијанти би то значило привремени протекторат међународне заједнице над дијелом територије Србије. Међутим, у садржају Резолуције и њена два анекса нема присуства Србије на Космету без дозволе међународне заједнице и њена сувереност на овом дијелу територије је анулирана. Елемент територијалног интегритета по коме је Косово у саставу територије државе Србије је дефинисан у Резолуцији, али је важио све док чланице Савјета безбједности нису промијениле своје ставове. Резолуција 1244, нажалост, не садржи чврсте гаранције територијалног интегритета Србије и овај акт не може да обезбиједи њен територијални интегритет на Косову, иако су у јавности била превелика очекивања од наведеног акта Савјета безбједности.

Користећи промјену ставова чланица Савјета безбједности у вези с територијалним интегритетом Србије и имајући у виду нови план међународне заједнице за Косово (Ахтисаријев план из 2007. године) Албанци су 17. фебруара 2008. године донијели Декларацију и прогласили независну државу Косово. Држава је проглашена у име народа изван институција државне власти „*Ми демократски одабране вође наших људи, овим објављујемо да Косово буде независна и суверена држава*". (члан 1. Декларације о независности Косова). Скупштина Уједињених нација је 8. октобра 2008. године усвојила захтјев Србије да *Међународни суд* у Хагу оцијени да ли је једно-

страно проглашење државе Косово легално. Садржај питања који је усвојен и упућен Међународном суду гласио је „*Да ли је једнострано проглашење независности од стране привремених институција самоуправе на Косову у складу са међународним правом*”? Питање није било директно у смислу да ли једнострана независност угрожава територијални интегритет Србије, него у форми општег принципа, да ли неки субјект има право да прогласи независност. Међународни суд у Хагу је пресудом из децембра 2009. године одлучио да „*Декларација од 17. фебруара 2008. године није прекршила опште међународно право*”. Суд је на формално питање дао и формални одговор без упуштања у меритум проблема, јер га одређено питање није ни садржавало. Србија је имала централистичку власт: рјешавање свих питања одлукама из Београда уз превелико ослањање на организације државне силе (војска, полиција, службе безбједности) што је сужавало капацитет њеног дјеловања; Србима на Космету није никада раније био признат статус независног политичког субјекта, него је у њихово име као политички субјект наступао званични Београд. Албанци не морају да се договарају са Србима на Космету, довољан је договор са Београдом, а питање међуетничких односа трансформисало се у питање међудржавних односа.

Србија као држава настоји да заштити своје легитимно право на територијални интегритет, а Албанци као доминантна етничка заједница настоје подржавати своје националне интересе. Основна грешка Србије и међународног фактора у досадашњим преговорима била је у искључивању Срба са Космета као легитимног фактора одлучивања, тако да је њихов статус зависио од договора Београда и Приштине у Бриселу и они су често били колетерарна штета супротстављених интереса Србије и Албанаца.

ЗАКЉУЧАК

Настојање државног руководства Србије да утемељи *Заједницу српских општина* представља нову реалну политику која ће Србима на Космету омогућити да први пут у својој историји, као аутохтона етничка заједница, постану конститутивни политички фактор на Космету. Остваривање националних права Срба на Космету уједно је и оставривање државних права Србије на овом подручју и наведене категорије није могуће раздвајати.

SOME ASPECTS OF THE SECESSION OF KOSOVO I METOHİJA

Professor Radomir Nešković PhD

Abstract: The secession of Kosovo and Metohija from Serbia is a lengthy process and strategic planning set out and synchronized by all political actors of the ethnic Albanian community. Formal diversity in activities did not affect the single essential objective and direction that Albayians have Loigom of Prizren, until the present day . Serbia within Yugoslavia lacked the constitutional authority to resolve the question of Kosovo and Metohija, nor could provide gender Serbian ethnic comunity on

this part of its territory. The interests of Serbia in Kosovo and Metohija today can be realized only through strengthening constituency of Serbs in Kosovo and Metohija and their unrestrained cooperation with the Serbian state.

Keywords: *Kosovo, secession, equality of Serbs, the international community, constitutional amendments, Brisel talks.*

ЛИТЕРАТУРА

1. *Ахтисаријев план*, из 2007.
2. *Резолуција ОУН 1244* из 1999.
3. *Устав Косова*, из 2008.
4. *Устав Србије* и амандмани 1989.
5. *Устави Југославије* из 1945., 1963. и 1974.